

غلامعباس سرشور خراسانی
از مولفین کتاب‌های آموزش قرآن و معلم قرآن مدارس

روش رفع اشکالات دانش آموزان در روخوانی قرآن کریم

غلامعباس سرشور خراسانی در سال ۱۳۵۵، در آموزش و پرورش مشهد، استخدام و معلم کلاس

پنجم شد.

پس از انقلاب اسلامی، با روش تدریس قرآن مرحوم خانم رنجبر آشنا شد. روش ایشان را با تغییراتی متناسب با پایه‌ی اول ابتدایی، اجرا کرد. وی با استفاده از روش قصه و بازی، روخوانی قرآن را به دانش‌آموزان کلاس اولی آموزش داد.

از سال تحصیلی ۷۱-۷۲، در شهر مشهد و به تدریج در استان خراسان، طرح «گامی به سوی نور» او، برای آموزش قرآن در پایه‌ی اول ابتدایی، اجرا شد. از سال ۱۳۷۶ با گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی همکاری کرد. از آن پس، به تألیف کتاب‌های آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی پرداخت و این‌گونه بود که او یکی از مؤلفان کتاب‌های قرآن دوره‌ی ابتدایی شد.

عموم اشکالات روخوانی قرآن مجید توسط دانش‌آموزان، به ضعف مهارت روخوانی یا به دقت کم، شتاب‌زدگی، اضطراب و کمبود اعتماد به نفس مربوط است

مقدمه

دقت بیشتر بخواند. این

شیوه اشکال گرفتن، بیشتر زمانی

مفید است که اشکال دانش‌آموز، به علت

نداشتن دقت کافی یا شتاب‌زدگی در خواندن

باشد.

● توجه دانش‌آموزان را به کلمه‌ی غلط خوانده شده جلب می‌کنیم و با طرح سؤال، به مقایسه‌ی شکل‌های صحیح و غلط کلمه می‌پردازیم. سپس از آن‌ها می‌خواهیم تا شکل صحیح را بگویند. آن‌گاه از دانش‌آموزی که کلمه را غلط خوانده بود می‌خواهیم که عبارت را با توجه بیشتر و به شکل صحیح بخواند.

● اگر به نظر می‌رسد کلمه یا عبارت غلط خوانده شده برای تعدادی از دانش‌آموزان مشکل است، معلم کلمه یا عبارت را روی تابلو می‌نویسد و از همه‌ی دانش‌آموزان می‌خواهد که با اشاره‌ی او، آن کلمه یا عبارت را به صورت بخش‌بخش بخوانند. آن‌گاه از دانش‌آموز اولی می‌خواهد که عبارت را با دقت بیشتر و به شکل صحیح بخواند.

تذکر

۱. بعضی از دانش‌آموزان لکنت زبان دارند و عبارات را با مکث، تکرار و به کندی می‌خوانند. معلم ضمن برخورد لطیف، مناسب و طبیعی، سعی می‌کند آن‌ها در انتظار دیگران خجالت‌زده نشوند و مورد تمسخر قرار نگیرند.

۲. مناسب است دانش‌آموزان را به گروه‌های چند نفره تقسیم کنیم تا آیات درس را برای هم بخوانند و اشکالات روخوانی و قرائت یکدیگر را اصلاح کنند. سعی شود افراد ضعیف با افراد قوی هم‌گروه شوند تا برای هم مفیدتر باشند و نتیجه‌ی بهتری حاصل شود.

در پایان خلاصه و فهرستی از مهم‌ترین دلایل و عللی که موجب بروز اشکالات دانش‌آموزان در روخوانی قرآن می‌شود و نیز راه رفع هر یک از آن‌ها به اختصار ارائه می‌شود. معلم محترم باید پس از تشخیص هر اشتباه، علت آن را بررسی کند

اشکالات دانش‌آموزان در

روخوانی قرآن مجید، به ضعف مهارت

روخوانی یا به دقت کم، شتاب‌زدگی، اضطراب

و کمبود اعتماد به نفس مربوط می‌شود. معلم باید

با روش‌های رفع هر اشکال آشنا باشد تا بتواند ضعف دانش‌آموزان را برطرف سازد و مهارت روخوانی آنان را افزایش دهد. توجه به اصول زیر، برای توفیق بیشتر در رفع اشکالات روخوانی دانش‌آموزان ضروری است:

● رفع اشکال همراه با تشویق دانش‌آموز نسبت به آنچه صحیح خوانده است، انجام شود تا اعتماد به نفس او تقویت شود.

● رفع اشکال به نحوی انجام شود که موجب اضطراب دانش‌آموز نشود.

● تا حد امکان فرصت داده شود تا خود دانش‌آموز، اشکال خویش را برطرف کند.

● پس از خواندن عبارت صحیح توسط دانش‌آموزان دیگر، دانش‌آموز متوجه خطای خود بشود و حتی الامکان آن را رفع کند.

● رفع اشکال، موجب صرف وقت بیش از حد نشود.

● معلم نباید بلافاصله حالت صحیح کلمه را بخواند و نیز از دانش‌آموزان بخواهد که آن‌ها نیز چنین کاری نکنند.

● رفع برخی از اشکالات به تمرین بیشتر و مرور زمان نیاز دارد. از این‌رو، معلم نباید انتظار داشته باشد که همه‌ی اشکالات بلافاصله برطرف شوند.

شایان ذکر است، تسلط معلم بر روخوانی متن درس، موجب تشخیص بهتر اشکالات و رفع آن‌ها می‌شود. با توجه به اصول فوق، معلم یکی از روش‌های زیر یا ترکیبی از آن‌ها را برای رفع اشکال انتخاب می‌کند. این روش‌ها عبارت‌اند از:

● در حین قرائت دانش‌آموز، به او تذکر نمی‌دهیم، بلکه صبر می‌کنیم و پس از وقف در پایان سطر، تذکر لازم را بیان می‌کنیم.

● با تشویق دانش‌آموز، از او می‌خواهیم که همان عبارت را با

رفع برخی از اشکالات به تمرین بیشتر و مرور زمان نیاز دارد. از این رو، معلمان نباید انتظار داشته باشند که همه‌ی اشکالات بلافاصله برطرف شوند

و با استفاده از راه‌حل‌های ارائه‌شده و با
ترکیبی از آن‌ها، دانش‌آموزان را هدایت کند تا
اشکال برطرف شود.

اِنَّهٗ و اِنَّهٗو ←
ی کوچک، مانند: بَعَادِی ← بَعَادِی
بِهٰی ← بَهٰی

۶. وجود حروف ناخوانا در بسیاری از کلمات و

ترکیبات آیات قرآن: گاهی دانش‌آموز، خودبه‌خود، آن‌ها
را می‌خواند. با معادل‌سازی و تذکر در مورد ناخوانا بودن این
حروف، می‌توان مشکل را برطرف کرد. به موارد زیر توجه
کنید:

الف ناخوانا: قالوا ← قالو
عَمِلُوا ← عَمِلو
واو ناخوانا: الصَّلَاةُ ← الصَّلَاة
أُولَئِكَ ← أُولَئِكَ
أُولِيَاءَهُمْ ← أُولِيَاءَهُمْ
ی ناخوانا: يَسْتَهْزِئُ ← يَسْتَهْزِئُ
هُدًى ← هُدًى
ذِكْرَى ← ذِكْرَى

۷. وجود حروف ناخوانا در وسط بخش: در این موارد،

باید پس از تشخیص حروف ناخوانا، حرکت قبل از آن‌ها، به
تشدید یا ساکن وصل شود؛ مانند:

بِالْأَخْرِهِ بِالْغَيْبِ وَأَمْرَاتِهِ
ءَامَنَ النَّاسُ لَقُوا الَّذِينَ

۸. توالی حروف ناخوانا و اتصالات: در این موارد،

باید پس از بخش خوانی و اشاره به بخش‌ها، از اتصالات بهره
گرفت؛ مانند:

يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ [بقره/۳].
أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى [بقره/۱۶].

۹. ترکیب حروف: که باید از اشاره و بخش خوانی

استفاده شود؛ مانند:

نُجَازَى ← نُجَازَى
يَخْدَعُونَ ← يَخْدَعُونَ

علل بروز مشکلات در روخوانی قرآن

۱. عجله و شتابزدگی: برای اصلاح این ایراد از قرآن آموز
می‌خواهیم که کلمات و عبارات را آرام و شمرده بخواند و به
حروف و حرکات نیز دقت کند.

۲. طولانی خواندن و وصل عبارات به یکدیگر: از او
می‌خواهیم که کلمه کلمه، ترکیب ترکیب و جمله جمله بخواند؛
مانند آیات تقطیع شده در کتاب درسی.

۳. خجالت (ضعف در جرئت و ورزی)، اضطراب و
فقدان اعتماد به نفس: با برخورد‌های مناسب و ایجاد
اعتماد به نفس این مشکل برطرف می‌شود. برخورد‌های
مناسب عبارت‌اند از: خوش‌رویی، تشویق، تغییر نوبت قرائت،
قطع نکردن قرائت دانش‌آموز، سؤال و جواب درباره‌ی اشتباه
سایر دانش‌آموزان، توییح نکردن او و...

۴. کم‌توجهی به حروف و حرکات و کلی خوانی
کلمات و ترکیبات: با جلب توجه قرآن‌آموزان به علائم و
حرکات، از طریق اشاره به بخش‌ها و بخش خوانی کلمات و
ترکیبات، این مشکل برطرف می‌شود.

۵. نمادها و ترکیبات جدید و نامأنوس نسبت به
سواد فارسی: این موارد، با معادل‌های فارسی مقایسه و
آموزش داده می‌شوند. به موارد زیر توجه کنید:

ترکیبات همزه، مانند: ءَامَنَّا ← ءَامَنَّا
لَادِمَ ← لَادِمَ
مُسْتَهْزِئُونَ ← مُسْتَهْزِئُونَ
الف کوچک، مانند: رَزَقْنَهُمْ ← رَزَقْنَهُمْ
غَفْلُونَ ← غَافِلُونَ
واو کوچک، مانند: مَعَهُ ← مَعَهُ

با کمی دقت در اشکالات روخوانی دانش‌آموزان، در می‌یابیم که علت نادرست خواندن دانش‌آموزان نا‌آشنایی با مهارت‌های روخوانی و فقدان مهارت‌های لازم نیست بلکه عدم توجه و دقت آنان به بازشناسی ترکیبات و قواعد روخوانی قرآن است.

الف) اگر حرف بعدی یکی از حرکات کوتاه،

بلند و تنوین را داراست، آن حرف را با حرکتش در
یک بخش بخوانند.

ب) اگر حرف بعدی علامت سکون دارد، آن حرف و حرف
ساکن را در یک بخش بخوانند.

ج) اگر حرف بعدی علامت تشدید دارد، آن حرف و حرف
ساکن مشدد را در یک بخش بخوانند. سپس بخش دوم حرف
مشدد را با دقت به حرکت آن و با توجه به حرکت حرف بعد از
آن، به یکی از این سه شکل در یک بخش دیگر بخوانند.

د) اگر حرف بعدی ناخواناست، به حرکت و علامت
حرف بعد از حرف ناخوانا دقت کند، و با توجه به یکی از
دستورالعمل‌های سه‌گانه‌ی فوق آن حرف را بخواند.

توجه: در این مرحله از دانش‌آموزان بخواهید کلمه یا
عبارت اشتباه خوانده را به صورت مراحل بالا درست و صحیح
بخواند. بدیهی است که در این مرحله کلمات را به صورت
بخش‌بخش می‌خوانند و ما از آن‌ها می‌پذیریم.

مرحله‌ی دوم شمردن خوانی!

دانش‌آموزانی که اشکالات زیادی دارند، ابتدا باید مدت
کوتاهی در کلاس و یا خانه به وسیله‌ی بخش‌خوانی، چشم
خود را به دقت در بازشناسی حرکات و علائم عادت دهند.
هنگامی که معلم به‌طور نسبی از کسب این مهارت توسط
آن‌ها اطمینان پیدا کرد، از آن‌ها می‌خواهد با حفظ همان دقت
و با سرعت بیشتری کلمات و عبارات را بخواند. دقت کنید این
مرحله حتماً باید پس از مرحله اول انجام پذیرد.

مرحله‌ی سوم روان‌خوانی نسبی!

دانش‌آموزانی که مراحل یک و دو را با تمرین و تکرار
پشت‌سر گذاشته‌اند، خودشان به مرحله‌ی روان‌خوانی نسبی
می‌رسند. در این مرحله استماع از نوار یا لوح فشرده آموزشی
کمک‌شایانی به کسب مهارت روان‌خوانی آن‌ها خواهد کرد.

۱۰. جابه‌جایی حروف و حرکات: این

مشکل در اثر تشابه کلمات، کلی خوانی و عجله
پیش می‌آید. این موارد با بخش‌خوانی و شمردن خوانی
اصلاح می‌شود؛ مانند:

يَعْمَلُونَ ← يَمَلُونَ

عَبْدَهُ ← عِدَّهُ

۱۱. کم یا زیاد کردن تشدید: این اشکال بسیار زیاد

پیش می‌آید؛ مانند:

إِيَّاكَ ← إِيَّاكَ

حَيَّ ← حَيَّ

وَلِيَّ دِينٍ ← وِلْيَ دِينٍ

لَا شَرِيكَ لَهُ ← لَا شَرِيكَ لَهُ

۱۲. نگاه نکردن به خط قرآن و از حفظ خواندن:

برای حل این مشکل نیز با طرح سؤال‌های مناسب، توجه
قرآن‌آموز را به خط قرآن جلب می‌کنیم.

چگونگی رفع اشکالات روخوانی

با کمی دقت در اشکالات روخوانی دانش‌آموزان،
در می‌یابیم که علت نادرست خواندن دانش‌آموزان عدم
یادگیری قواعد روخوانی نیست، بلکه نداشتن توجه و
دقت در بازشناسی ترکیبات و قواعد روخوانی قرآن
است. از این‌رو باید تدبیری اتخاذ کرد که چشم دانش‌آموزان
دقت بیشتری در بازشناسی ترکیبات و قواعد روخوانی پیدا
کند. برای کسب این مهارت با حفظ اصولی که بیان شد باید
مراحل زیر را اجرا کرد:

مرحله‌ی اول بخش‌خوانی!

از دانش‌آموزان بخواهید که اول به حرکت‌های حروف و
علائم روخوانی دقت کنند. پس از آن که به حرکت حرف دقت
کردند، به حرکت و علامت حرف بعد دقت کنند و با توجه به
رعایت یکی از چهار حالت زیر، آن بخش کلمه را بخوانند: